

EL MODEL “PIONER” DEL CERib, ENTRE PRESENT I FUTUR DELS CENTRES D’ESTUDIS COMARCALS

Resum

El Centre d’Estudis Ribagorçans es va crear el 2002 per potenciar la cultura i la recerca en un espai territorial buit i abandonat de les administracions catalana i aragonesa. La seva originalitat rau doncs en aquesta dualitat adscriptiva i el seu funcionament trilingüe. Però com a nova entitat, també ha intentat promoure les novetats del món de la recerca i la integració d’allò que prové de la universitat i conjuntar-ho sense desequilibris amb els estudis i investigadors locals. La funció del CERib va en realitat més enllà de la promoció de la recerca i la difusió cultural de tot allò que es fa en terres ribagorçanes i, per extensió, pirinenques. La seva funció ha esdevingut també la de potenciar la participació dels ciutadans tant en la vida social i cultural com en les decisions polítiques d’efectes directes en la cultura local i comarcal —sempre amb una visió ampla del terme. La seva inclusió en territori aragonès amb un gran espai catalano-parlant l’han portat a adscriure’s a la Iniciativa Cultural de la Franja juntament amb la resta d’institucions de recerca i cultura de la Franja, treballant així per la promoció i normalització de la llengua catalana a l’Aragó. Aquestes són algunes de les idees que podrien entrar a valorar la tasca del CERib i que necessita de l’experiència de la resta de centres d’estudis de l’àmbit cultural català, aportant alhora nous enfocaments i una gran dosi d’il·lusió i treball en comú amb la resta d’entitats, sobretot a través de l’espai pirinenc.

Abstract

The Centre d’Estudis Ribagorçans (Ribagorçans Studies Centre) was created in 2002 in order to promote culture and research in an empty territorial space, which has been abandoned from the Catalan and Aragonese administrations. Its originality remains, then, in this administration duality and its trilingual functioning. But, as a new entity, it has also tried to promote the research world news and integrate what comes from the University with local studies and researchers without any non-stability. The CERib function, in fact, goes further than promoting research and cultural diffusion of everything done in la Ribagorça and the Pyrenees. Its function has also become the promotion of citizen’s participation in social and cultural life, as well as in political decisions with

Òscar Jané Checa

Investigador ‘Juan de la
Cierva’, UAB.

Centre d’Estudis
Ribagorçans (CERib)

direct effects in local and district culture (always with a wide vision of this term). Its inclusion in an Aragonese territory with a lot of Catalan-speakers has taken it to join the Iniciativa Cultural de la Franja (la Franja Cultural Initiative), with the rest of research and cultural institutions of la Franja, which works for promoting and normalizing catalan language in Aragon. These are some of the ideas that could help valorising CERib's work, which needs the experience of the rest of studies centres of catalan culture ambit, and brings at the same time new perspectives and a good deal of illusion and common work with the rest of entities, specially through the Pyrenees area.

És difícil situar l'abast de la feina d'un centre d'estudis comarcals quan el seu temps de creació és recent, com en el cas del Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib), que existeix des del desembre de 2001. Com qualsevol altre centre de les mateixes característiques, el CERib neix per potenciar la cultura i la recerca en un espai territorial concret, amb la particularitat, però, de fer-ho en un indret demogràficament buit i poc incentivat per les administracions polítiques. La seva originalitat rau en la seva dualitat adscriptiva, a cavall entre Catalunya i Aragó, seguint un àmbit social i territorial lligat a la història. Per aquesta raó, l'àrea d'influència i d'estudi del CERib agafa no tan sols les "dues" ribagorces sinó també la Llitera i parts del Somontano o del Cinca mitjà, per exemple. La seu del centre es va situar a Benavarri per la seva simbologia, com a capital històrica de la Ribagorça, desestimant doncs el que hagués estat més fàcil, però també més enrevessat encara: l'assentament en una de les dues capitals administratives actuals: el Pont de Suert o Graus. De manera implícita, la riquesa del centre es traduïa d'entrada per una dificultat enorme com era l'aplicació lingüística oficial. Des d'un primer moment, doncs, es va optar per un funcionament trilingüe (català, aragonès i castellà), com mostra la imatge mateixa de l'entitat —trilingüe i amb un joc de tres pseudocercles que representen les tres valls ribagorçanes—, deixant la porta oberta a una utilització lliure de l'idioma i apostant sense embuts pels idiomes propis de la Ribagorça.

Per explicar les raons per les quals el model del CERib pot ésser considerat un model pioner, més enllà de la seva localització com a únic centre d'estudis a cavall entre Catalunya i Aragó, en un territori trilingüe, tocant la Val d'Aran i a la vegada fronterer amb França —i amb els veïns de parla francesa i tradicionalment occitana—, cal entendre l'evolució actual i les perspectives que es presenten arreu per als centres d'estudis.

Els centres d'estudis en el segle XXI

Seria massa agosarat entrar ara per ara a analitzar les possibilitats i realitats dels centres d'estudis sense una anàlisi sistemàtica com, en part, va realitzar la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) sota la direcció d'Antoni Gavalrà. El *Llibre Blanc* que es va fer és una eina de primera mà per conèixer la salut de la recerca i la divulgació a nivell

local, però sobretot, per adonar-se de l'heterogeneïtat que caracteritza els centres d'estudi. Com bé especifica d'entrada el seu autor, calia una reflexió al voltant dels centres que des de fa dècades treballen per a la cultura fora del món universitari, tot certificant que si bé tots són de caire generalista, són nombrosos encara aquells als quals els queda un llarg camí de renovació. Tot sovint, ens diu, la causa té a veure amb "el moment en què va ser creada l'entitat, ja que no és el mateix la filosofia en què van sorgir els primers centres durant el franquisme que els que suraren en períodes reculats del mateix sistema [...] o fins i tot els centres que s'hi van afegir en democràcia, que serien els tercers en complement del sistema".¹

En aquest sentit cal emmarcar el CERIB en una nova etapa del segle XXI, superant les tres etapes evocades en aquest llibret: una primera etapa lligada a organismes oficials i provincials sovint sota les dues dictadures; una segona, durant el relaxament del franquisme i la transició; una tercera ja en època de democràcia. Per això el Centre, nascut fa quatre anys, té unes bases similars a la resta de centres d'estudis, però gaudeix d'un funcionament alternatiu, com intentarem explicar. Amb un gruix de persones de menys de trenta-cinc anys i lligades en la seva majoria a la universitat o formades amb estudis superiors, superant les clàssiques erudicions locals, sempre necessàries, però deixant de ser claus, el Centre es consagra cap a activitats diverses i no exclusivament estàtiques.

Per obtenir un comparatiu convenient de la diversitat de centres d'estudis a Catalunya i al conjunt de les terres de parla catalana, és recomanable la lectura de les desenes d'entrades que apareixen en el recent *Diccionari d'Historiografia Catalana*,² on apareixen desglossades les tasques, la història i les revistes de cada centre. El CERIB no hi apareix per la seva joventut, però hi observem ja les diferències entre els antics centres d'estudis i els nous com el que representa aquest centre. D'alguna manera, a Catalunya el CERIB podria considerar-se un centre de quarta generació, mentre que a l'Aragó ja ha estat definit com un centre de tercera generació, tenint en compte l'evolució institucional i historiogràfica del país.

Les realitats del CERIB

Realitats

L'objectiu primordial de l'entitat és potenciar la cultura i la recerca científica i divulgar-la en un espai territorial demogràficament feble. Amb la seu a Benavarri i entre dues "comunitats històriques", el CERIB juga per si mateix en un àmbit històric amb enormes possibilitats de projecció. Com se sol dir, engegar la màquina és relativament fàcil i més quan parteixes de molt lluny; el més difícil és mantenir-la sempre a bon ritme, assolint resultats a mitjà i llarg termini prèviament establerts i reals.

Com a entitat jove, ha intentat promoure les novetats del món de la recerca i la integració d'allò que prové de la universitat i conjuntar-ho sense desequilibris amb els estudis i investi-

gadors locals. La seva junta està formada per professors d'universitat, d'institut o per persones lligades des de fa temps al món de la recerca i la cultura. Però el CERIB no té tampoc una vocació de treballar d'esquena als pobles ni de manera activa, raó per la qual cerca constantment l'equilibri entre l'acció social i la qualitat de la recerca. La difusió a través dels mitjans de comunicació i, sobretot, d'Internet, s'han convertit en estris fonamentals, i més tenint en compte l'extensió del territori ribagorçà i les dificultats d'accés i comunicació entre moltes de les seves localitats. Els seus socis són persones de tots els pobles ribagorçans, tant catalans com aragonesos, com persones de fora de la comarca però interessades en allò que hi té lloc.

La funció del CERIB va en realitat més enllà de la promoció de la recerca i la difusió cultural de tot allò que es fa en terres ribagorçanes i, per extensió, pirinenques. El Pirineu és un eix fonamental en la tasca diària del Centre, de manera que està sempre actiu per col·laborar o promoure actuacions, jornades, investigacions o altres activitats que tinguin com a marc de fons o com a tema central alguna contrada pirinenca. En són un exemple els dos congressos en què el CERIB ha participat activament durant l'any 2005, com a col·laboradors o com a membres de consells científics: el congrés sobre el Pirineu realitzat a Tarbes (França) el mes de juny o el mateix congrés de Núria del qual es publiquen ara les actes. Una vegada més, si bé la Ribagorça ha de seguir sent un nucli dur de les recerques del CERIB, es té present una mirada extensa i necessària sobre la vida sociocultural del Pirineu més proper, tant català com aragonès o francès.

La seva facultat ha esdevingut també la de potenciar la participació dels ciutadans en la vida social i cultural i també en les decisions polítiques d'efectes directes en la cultura local i comarcal —sempre amb una visió àmplia del terme. D'aquesta manera, al marge de recolzar moralment i públicament iniciatives en pro de les llengües ribagorçanes, el CERIB analitza les actuacions portades a terme per associacions locals que hagin realitzat tasques destacades, com en algun cas a Benasc, o la mateixa presentació d'esmenes al Pla Territorial de l'Alt Pirineu i Aran feta pel Bloc per la Vall (de Boí) al Pont de Suert, i intenta donar-los veu. Allà, el CERIB va voler recalcar el seu suport imparcial a tot tipus d'actuacions que beneficiïn el desenvolupament social, cultural i econòmic de la Ribagorça. De la mateixa manera, tot portant a la pràctica la seva ideologia de treball en comú i més enllà de l'estrictament erudit, el CERIB va impulsar conjuntament amb l'associació Rurbans del Pallars Sobirà i el Bloc per la Vall unes jornades sobre "Arquitectura i Cultura al Pirineu" en un moment especialment delicat en què l'urbanisme i certes decisions immobiliàries poden hipotecar el futur d'aquest sector del Pirineu. Es tracta de jornades monogràfiques fetes a tres bandes per trobar solucions concretes aplicables, com ara sobre els materials, la possibilitat de realitzar inventaris de patrimoni o la creació d'un simple debat obert entre els arquitectes del Pirineu per tal de treballar en un sentit positiu. En cap cas aquesta mena de jornades no tenen ni han de ser vistes com a actuacions contràries a qualsevol tipus de desenvolupament, sinó com una manera de combinar els coneixements culturals amb els d'àmbits més pràctics, com ara l'arquitectura. D'alguna manera, es podria definir el projecte englobat dins i des del CERIB com d'activisme cultural.

En matèria d'adscripcions institucionals, el CERIB es regeix només amb relació a l'Institut d'Estudis Altaragonesos (IEA, Osca). Aquesta filiació s'explica per la voluntat primerenca del centre de tenir lligams científics i institucionals tant a Catalunya com a Aragó. En un primer moment, per tant, es va proposar la possibilitat de ser centre filial a Osca i a Lleida a les institucions corresponents. Malauradament, la política de base d'ambdues institucions era diferent. En qualsevol cas, des de l'IEA s'ha respectat sempre la feina feta pel CERIB, fos quina fos l'àrea de treball o l'idioma emprat, la qual cosa demostra la modernitat dels seus membres i de part de les seves estructures. No podem dir el mateix de l'Institut d'Estudis Ilerdencs que, encara ancorat en un fonament lligat al passat, en aquesta generació d'institucions provincials juga més el paper polític que no pas el merament científic o de difusió cultural. Tant és així que el fet que el CERIB tingui la seva seu a Benavarri, tot i treballar de manera activa amb publicacions i jornades en català o per a l'Alta Ribagorça, representa per l'IEI un problema anomenat "Aragó". D'aquesta manera descobrim com tot sovint les dificultats provenen d'allà on no n'esperes. En aquest sentit, i pel bé de la promoció o reactivació d'antics o nous centres o grups de cultura i recerca a les terres de Lleida, pirinenques o no, caldria fer un replantejament del seu màxim òrgan, l'IEI, una institució creada "a l'empara d'organismes oficials, amb la clara voluntat de donar escalf a l'alta cultura provincial, i n'és un fet evident que només es creessin a les capitals provincials".³ Així, malgrat no haver assolit un mínim recolzament institucional per part de l'IEI, el CERIB ha continuat amb una política de relacions lògiques amb institucions catalanes tant locals com nacionals. En són un exemple els contactes i intercanvis continus que existeixen amb entitats com l'Institut Ramon Muntaner, la CCEPC, l'Institut d'Estudis Catalans, el Centre d'Història Contemporània de Catalunya, etc.

L'activisme cultural que aplica el CERIB és genèric, tot i que té dues branques destacades. Per una banda l'"activisme" pirinenc, amb l'acceptació d'una complexa i rica realitat social i territorial, i per l'altra, l'"activisme" franjolí. La seva inclusió en territori aragonès, en un gran espai catalanoparlant, l'ha portat a adscriure's a la Iniciativa Cultural de la Franja juntament amb la resta d'institucions de recerca i cultura de la Franja, treballant així per a la promoció i normalització de la llengua catalana a l'Aragó, on encara no existeix cap llei d'oficialització de les llengües pròpies com el català o l'aragonès.

Globalment, els objectius assolits fins ara pel CERIB en el conjunt de les seves accions són importants. Es partia de zero tenint en compte la inexistència d'institucions de recerca i divulgació així com d'activitats i publicacions del mateix àmbit, la qual cosa era i és un estímul major, si bé el més difícil és la consolidació del centre a través d'una normalitat i periodicitat creixent dels actes, textos i revistes editats, etc. A la vegada, però, resulta complicat, partint d'un escenari com el que teníem, agrupar desenes de persones i intentar motivar-ne cada vegada més, quan la consciència col·lectiva i de les administracions eren i són encara lluny de veure en la cultura un dels elements identitaris i de desenvolupa-

ment principals. En una terra on la demografia és un dèficit important i on el turisme s'ha convertit en la font principal d'ingressos, la cultura sembla ser útil per a aquest mateix propòsit: rutes turístiques, explosió del romànic, etc. Però en cap cas no s'ha contemplat, almenys fins ara, la possibilitat de promoure o recolzar oficialment cap centre de recerca i cultura a les comarques ribagorçanes.

Problemes i límits

Tot plegat fa de la feina del CERIB un camí ple de problemes i límits conjunturals i estructurals de difícil solució. Per això s'ha anat amotllant segons les possibilitats. En primer lloc hi ha el llastre de "l'autonomització". Des de la creació de les comunitats autònomes, amb els seus poders i forces polítiques, amb els desenvolupaments a ritmes asimètrics, han crescut enormement les diferències i els desequilibris entre Catalunya i Aragó, que s'han traduït en un allunyament entre les dues ribes ribagorçanes. El que hauria d'haver suposat un enlairament general de les comarques pirinenques, només s'ha fet segons les zones i les capacitats turístiques, en lloc de cercar un interès global amb armes diversificades per fer front a les mancances endèmiques. Ha existit així a la vegada un veritable oblit afegit de formació i conscienciació cultural en aquelles zones que han viscut un creixement accelerat en els darrers anys. La cultura és un valor genèric i col·lectiu que s'evidencia en qualsevol dels espais d'un territori, en la seva llengua o en la seva memòria, que en el cas específic de la Ribagorça sembla només haver-se traduït en una recuperació del romànic. I més per un interès turístic, i, per tant, econòmic —la qual cosa és ben legítima— que no pas com un element més entre els que no s'han potenciat, de manera que la mateixa població sigui mestra de la seva potència cultural.

Els poders locals han sabut reinventar-se al llarg dels anys, i si a principis del segle xx es vivia una veritable situació de caciquisme tradicional que impossibilitava tot desenvolupament cultural des de l'interior —a diferència de grans viles i ciutats—, a finals de segle o ja al segle xxi, la reinvençió d'aquests poders es tradueix en una acumulació administrativa de tasca i de gestions econòmiques, fent que encara ara tot interès per un veritable assentament cultural, un desgreuge social i històric de la comunitat pirinenca passi per ells. No sempre ha estat així, però en terres de fronteres aquesta dinàmica s'accentua. Així és com el CERIB apareix filial d'una institució allunyada de les terres ribagorçanes, la qual cosa li dona una certa independència d'acció, però no pot evitar una lògica desconfiança inicial. Aquesta està desapareixent poc a poc gràcies a una feina constant, que supera les barreres polítiques i ideològiques, i que ha permès la col·laboració de tot un grup de persones vingudes d'àmbits diversos i que representa una experiència colpidora en un sentit positiu. Potser caldria intentar evitar que totes les institucions culturals fossin dependents directament d'un ajuntament, un consell comarcal o una diputació, i es trobés un model pseudoindependent que permetés els lligams transversals i una veritable llibertat d'acció cultural feta amb serietat científica, social i en un àmbit fidel al territori quan s'escau.

De la mateixa manera cal ser conscients que en aquestes contrades pirinenques l'aposta mediàtica per la cultura és gairebé nul·la, excepte en alguns casos excepcionals, però pot donar peu a situacions esperpèntiques, com que en la primera presentació d'una revista de cultura a la comarca o la vinguda de destacats especialistes per unes jornades, l'únic representant de premsa local hagi "escollit" —per obligació...— cobrir la inauguració d'un nou telecadira a la comarca o, en un altre sentit, que s'estableixin actes paral·lels d'últim minut per part del principal alcalde de la comarca —en aquest cas, aragonesa— per tal de posar pals a les rodes a una institució perquè treballa pel català i perquè no està sota el control del consistori. Són simples exemples de les dificultats que no aturen evidentment la feina quotidiana que, insistim, només se situa en un àmbit de cultura i societat.

Així és com, pel que fa al rebuig que aparentment semblaria existir enfront del català en terres aragoneses, s'ha arribat a normalitzar la seva utilització en actes públics, textos científics i revistes de divulgació fetes a partir del centre. Fins i tot, en una recent enquesta del CERIB sobre la necessitat de recolzar una campanya a favor de la unitat de la llengua aragonesa per tal que sigui reconeguda com a oficial a l'Aragó, el català ha quedat implícitament reconegut pels qüestionats, ja que les respostes només dubtaven del tipus d'aragonès a reconèixer, entenent que el català era una llengua present i evident en terres aragoneses.

Ara bé, quan hom podria pensar que en un centre de les característiques del CERIB els problemes podrien venir només de la part aragonesa, tenint en compte la situació de reconeixement de la llengua o les campanyes pel tema dels béns de la Franja, la gran sorpresa des del centre ha estat descobrir el veritable desconeixement, de vegades desenteniment, de part de l'administració de la riba catalana o de persones vinculades al món de la cultura al Principat. En realitat, aquestes reaccions no són cap sorpresa tenint en compte el que hem comentat anteriorment sobre el procés de "tancament autonòmic" que ni tan sols va existir durant el franquisme, però que per necessitat política i sobretot de desenvolupament i interès econòmic s'ha hagut d'acceptar. Una acceptació que ha pervertit la tradició d'alguna manera i ha provocat un buit històric en els coneixements de les noves generacions, com per exemple que un adolescent de l'Alta Ribagorça no sàpiga tan sols que Benasc és Ribagorça o que en molts pobles d'aquesta Ribagorça aragonesa "encara" s'hi parla català. Quan fins i tot els seus parents poden tenir lligams amb molts d'aquests pobles, entrellaçats per la història. Per entendre la fossilització d'aquesta frontera i el mal que ha provocat en les solidaritats recíproques sobre les quals treballa dia a dia el CERIB de manera autònoma, val la pena llegir el treball de Josep Lluís Espluga sobre les visions recíproques i, especialment, els resultats obtinguts de les respostes donades pels habitants de la Franja en la seva vessant catalana sobre els d'Aragó.⁴

Present i futur

En aquest marc de grans dificultats de partida i creixement, però sobretot en el si d'un espai ple de motivacions i estímuls, tant pel que significa avançar amb la feina i la suma contínua de persones en el projecte, les activitats del CERIB es multipliquen i, sobretot, es diversifiquen. Es realitzen actuacions locals i sobre el terreny com ara cursos, jornades d'estudis, col·loquis i intervencions puntuals, que tracten els aspectes més profunds i complexos de la societat ribagorçana i, sovint per extensió, pirinenca: la identitat, la despoblació o el paper de la dona en la societat. El 2006 es portaran a terme diverses jornades, com per exemple un curs sobre la Guerra Civil, repartit durant tots els mesos de l'any, aprofundint en temes diferents que tenen com a objectiu tractar amb normalitat un dels aspectes més polèmics de la història del món rural pirinenc i prepirinenc.

A la vegada, una de les finalitats principals del centre és aconseguir establir vincles entre valls veïnes a través de les entitats i persones que de manera seriosa i amb gran professionalitat treballen per a les seves comarques. Es tracta d'una de les maneres naturals de donar sortida a les feines realitzades i també d'aprendre de la col·laboració i del treball en mirall. Tampoc no és innocent, ja que el recolzament mutu serveix en part per possibilitar la nostra feina col·lectiva, més enllà de les traves administratives, si n'hi ha. És així com fins ara les col·laboracions amb entitats del Pallars, Andorra o, dins la mateixa Ribagorça, amb petites entitats locals que tenen un projecte sòlid i de futur, han permès la realització de jornades i la potenciació del pensament sobre el tema de la despoblació, el paper de la dona en la societat pirinenca tradicional i actual, o la promoció d'una certa idea de l'arquitectura a partir d'una reflexió cultural en la societat d'urbanisme i turística actual.

Altres actuacions de caire més genèric són les publicacions. D'una banda la revista del centre, *Ripacurtia*, que en els seus breus tres anys d'existència s'ha convertit en un model de referència de revista de ciències humanes al Pirineu. Ha abandonat la clàssica imatge de l'anuari de centre d'estudis per dedicar-se en exclusiva a temes interdisciplinaris humanístics, tot adoptant les normatives europees i acadèmiques recomanades per donar sortida als seus articles i a trencar amb la tradicional imatge d'una revista d'erudició local per ser reconeguda arreu. S'intenta així donar prestigi a la revista i, de retruc sobretot, a tota una comarca com la Ribagorça. Els àmbits temàtics que s'hi treballen tenen com a nucli dur el territori ribagorçà, però poc a poc s'ha anat entenent que calia assimilar tota la feina feta en un àmbit pirinenc catalanoaragonès. La revista *Ripacurtia* seria l'expressió més evident que el CERIB estaria en la via de convertir-se en un veritable centre ribagorçà d'estudis i no fer de la Ribagorça el seu únic objecte. Perquè això fos possible ha calgut donar sortida als estudis i treballs realitzats des de les àrees científiques (ciència, natura i medi ambient) tot creant una nova revista que apareixerà el 2006 amb persones de la Ribagorça i del veí Pallars Sobirà. L'objectiu és aconseguir una revista de divulgació de la ciència al Pirineu amb un nucli d'entitats culturals important. Per últim, la tercera via d'edicions del CERIB

s'agrupen, per un cantó, en l'ajut a publicacions de llibres o treballs informàtics o documentals fets pels seus autors i, per una altra banda, en una aposta per la coedició de llibres monogràfics (de llengua, història, musicologia, antropologia, etc.) per permetre una bona distribució i un desenclavament de la comarca. En aquest sentit, els treballs del CERIB es poden trobar tant al mateix territori pirinenc com també a les principals llibreries de Barcelona, Lleida, Saragossa i Osca.

Per últim fem esment d'actuacions de caire extraordinari com ara formar part d'un consell assessor de la llengua a l'Ajuntament de Benavarri, participar en encàrrecs com guies turístiques culturals i de muntanya o la realització de llibres d'història. També s'ha iniciat un projecte per inventariar l'arxiu de Benavarri i el de les parròquies de la Noguera Ribagorçana per tal de fer-lo accessible *online* en els propers anys, la qual cosa seria un gran avenç. A la vegada, per les característiques històriques i territorials de la Ribagorça i les mancances en certs àmbits que hem evocat, el centre ha hagut de multiplicar els contactes amb les entitats locals i comarcals, per damunt de qualsevol color polític, i sempre més enllà de la "frontera" autonòmica. I com que estem en una nova dinàmica de perspectives obertes, és a dir, en una època de comunicacions permissives, el centre s'ha imposat la realització d'una xarxa important de contactes amb altres institucions similars —centres o instituts d'estudis, grups de recerca, universitat, etc.— de dins i de fora del territori. S'estableix una lògica que promou els contactes amb les entitats pirinenques. La idea és fer créixer el coneixement, l'aprenentatge comparatiu i una major difusió.

La relació preferencial del CERIB amb la institució de recent creació i que abraça el conjunt de la Franja és un eix primordial. Iniciativa Cultural de la Franja agrupa així els principals centres d'estudi i de recerca que tenen la seva seu a l'Aragó i són de parla catalana. El cas del CERIB és particular per la seva doble adscripció en una franja de dues ribes, però això només pot ser vist i considerat com un valor en si mateix.

Aquestes són algunes de les idees que podrien entrar a valorar la tasca del CERIB i que necessita de l'experiència de la resta de centres d'estudis de l'àmbit cultural català, però que pensa poder aportar nous enfocaments i una gran dosi d'il·lusió i de treball en comú amb la resta d'entitats, sobretot a través de l'espai pirinenc.

El CERIB, un centre d'estudis híbrid

Entre tots els models de centres d'estudis hispànics, aragonesos i catalans, el CERIB pot definir-se, com hem avançat anteriorment, com un nou model de quarta generació. És a dir, un model híbrid: universitaris, menys erudits, més activisme cultural, trencant ancoratges seculars, contactes transversals, consciència de territori, presència en els mitjans de comunicació, consciència de xarxa europea, etc. Fins i tot si el comparem amb els centres més antics de recerca local com són les *sociétés savantes* de la part francesa, el CERIB es

mostra realment actiu. Les societats franceses, nombroses i destacades des del segle XIX, han quedat obsoletes. Així, l'aparició de centres com el de la Ribagorça no només és un altaveu dels canvis produïts en els darrers anys al sud del Pirineu, sinó que pot servir d'esquer per a futures col·laboracions tenint en compte el fre generacional que té lloc a França i també, no cal oblidar-ho, en algunes comarques catalanes.

Les col·laboracions diverses i diversificades del CERIB, des de l'IRMU fins a ajuntaments o consells comarcals, no tenen com a pretensió final l'assoliment exclusiu d'ajuts econòmics. No existeix en realitat una única necessitat econòmica per potenciar els treballs, que també és necessària, sinó per remarcar un recolzament institucional de manera que la gent del territori s'hi pugui veure representada i, per tant, estimulada a participar-hi. A la vegada, des del CERIB també s'apunta a un nou estil de finançament que no passaria tant per la demanda exclusiva d'ajuts sinó d'un urgent establiment d'acords estructurals sobre les infraestructures de difusió dels centres en general: una difusió en els mitjans de comunicació i en els àmbits de cultura global i, sobretot, una presència en totes les biblioteques i els espais públics. D'aquesta manera s'evitaria l'estoc de materials com ha existit de manera tradicional i que només gaudeix d'un mèrit final de ser major en quantitat però menor en difusió i, sobretot, en la seva utilitat sociocultural.

Com a final només resta fer una reflexió sobre el model futur i present dels centres d'estudis, la seva conscienciació i el seu paper en el si d'una societat de cultura feta per tots i no només des de dalt, en un segle XXI on els lligams transversals han de ser primordials i, és evident, on els intercanvis entre la universitat i els centres han de ser de primer ordre. Els centres han de convertir-se en relleu dels grups de recerca universitaris tot proposant una feina de qualitat i aprofitant les noves fornades generacionals que poden quedar emmarcades en algun d'aquestes centres d'estudis.

En la seva anàlisi sobre els centres d'estudis, Antoni Gavalrà veu difícil definir de manera uniforme el conjunt d'entitats, però remarca els objectius que hauria d'assolir una d'aquestes institucions: "Hauria d'incorporar i fer seves les expressions de servei cultural, edicions regulars i divulgació conscient. Potser amb aquestes tres idees clau, àmplies, es podria bastir un concepte ideològic clar, amb els matisos que es creguessin oportuns, per ser definit com a centre d'estudis."⁵ El CERIB tendeix en aquest sentit a desmarcar-se del model clàssic de centre d'estudi i es podria definir més aviat com un centre de desenvolupament sociocultural i de recerca, on s'hi troben espais diversos d'anàlisi, difusió i actuació social a partir de bases tradicionals com les ciències humanes, la ciència de la natura, la llengua, la musicologia i les arts i també associacions i patronats de cultura. La seva feina cerca resultats a mitjà i llarg termini en la societat, gràcies a un treball de sensibilització per la cultura i la ciència, a través de la formació, la difusió i la potenciació d'un orgull per l'entorn, la qual cosa no ha estat feta en els darrers vint-i-cinc anys, excepte per grups aïllats de joves que ara assoleixen una edat per aconseguir fites importants des del propi país.

Notes

- 1 Antoni Gavalrà (dir.) (1998), *Llibre Blanc dels Centres i Instituts d'Estudis de Catalunya*, Saragossa, CCEPC, p. 9.
- 2 Antoni Simon (dir.) (2003), *Diccionari d'Historiografia Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- 3 Antoni Gavalrà (dir.), *Llibre Blanc...*, p. 9.
- 4 Josep Lluís Espluga Trenc (2003), “La imatge de l'altre: aragonesos i catalans fronterers que s'observen mútuament”, *Ripacurtia*, 1, p. 47-61.
- 5 Antoni Gavalrà (dir.), *Llibre Blanc...*, p. 92.